

Χάρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE **36**

ΕΤΟΣ
YEAR **2023**

ISSN: 1109-5008
e-ISSN: 2944-9847

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ

<http://www.aeihoros.gr>

e-mail: aeihoros@uth.gr

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού

Layout: Παναγιώτης Μανέτος

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

Γουργιώτης Ανέστης, Λεοντούδης Γρηγόρης, Λιούμης Δημήτρης	5
Μεθοδολογική προσέγγιση αξιολόγησης των κατευθύνσεων για τη διαχείριση του τοπίου στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια της περιόδου 2017-2021	
Στεφανή Φωτεινή, Τσιλιμίγκας Γεώργιος	42
Το τοπίο στον χωροταξικό σχεδιασμό: κριτική αξιολόγηση της αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων του νησιωτικού ελληνικού χώρου στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό	
Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος	63
Το ζήτημα της ενσωμάτωσης της πολιτικής για την ενέργεια στην πολιτική αστικών αναπλάσεων στην Ελλάδα	
Αντωνοπούλου Αγγελική	86
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιων αστικών τόπων: μελέτη περίπτωσης: η παράκτια Ελευσίνα	

Το τοπίο στον χωροταξικό σχεδιασμό: κριτική αξιολόγηση της αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων του νησιωτικού ελληνικού χώρου στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό

Στεφανή Φωτεινή

Διεύθυνση Χωροταξικού Σχεδιασμού, Γενική Διεύθυνση Χωρικού Σχεδιασμού, ΥΠΕΝ

Τσιλιμίγκας Γεώργιος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περίληψη

Το μεσογειακό τοπίο των πολυάριθμων ελληνικών νησιών χαρακτηρίζεται από την ποικιλομορφία και τον μοναδικό του χαρακτήρα. Αποτελεί το προϊόν μακράιωνης ώσμωσης στοιχείων της ιδιαίτερης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και θεωρείται σημαντικό χαρακτηριστικό για τον προσδιορισμό της νησιωτικής ταυτότητας. Ο νησιωτικός χώρος είναι ζωτικής σημασίας για την Ελλάδα για ιστορικούς, γεωγραφικούς, πολιτικούς, κοινωνικοοικονομικούς και περιβαλλοντικούς λόγους. Οι παραγωγικές δραστηριότητες συνδέονται άρρηκτα με το τοπίο. Τα υποβαθμισμένα τοπία όχι μόνο υπονομεύουν την ανάπτυξη της οικονομίας και το επίπεδο ζωής αλλά και συμβάλλουν στην απώλεια της ιστορίας και της ταυτότητας των τόπων. Γι' αυτό, η αποκατάσταση, η προστασία και η ανάδειξή τους ως πολύτιμου πόρου αλλά και ως συγκριτικού πλεονεκτήματος του τουριστικού βιώσιμου κεφαλαίου της χώρας συνιστούν προτεραιότητα.

Το αντικείμενο του άρθρου είναι η κριτική προσέγγιση της αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων του νησιωτικού ελληνικού χώρου στον νέο περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό. Τα νέα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια αποτέλεσαν το πρώτο εργαλείο χωρικού σχεδιασμού που εξέτασε το τοπίο ως κρίσιμη συνιστώσα. Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται η σημασία του σχεδιασμού και της διαχείρισης του τοπίου, αποθαρρύνοντας πρακτικές υποβάθμισης. Η μεθοδολογική προσέγγιση έγινε σε τρία στάδια με κεντρικό εργαλείο τις υποβαθμισμένες ζώνες τοπίου και την επιλογή παραμέτρων αξιολόγησης. Εξετάστηκαν τα νέα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια των Ιόνιων Νήσων, του Βόρειου Αιγαίου, της Κρήτης, του Νότιου Αιγαίου (σχέδιο Υπουργικής Απόφασης), της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και της Στερεάς Ελλάδας. Η συνθετική εκτίμηση των παραμέτρων αξιολόγησης και των προτεινόμενων κατευθύνσεων και μέτρων διαχείρισης των υποβαθμισμένων νησιωτικών τοπίων αναδεικνύει τα συνολικά συμπεράσματα και εγείρει θέματα συζήτησης.

Λέξεις κλειδιά

Χωροταξικός σχεδιασμός, Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, Νησιωτικό τοπίο, Υποβαθμισμένα τοπία.

The landscape in spatial planning: critical evaluation of the approach of the degraded Greek insular landscapes in regional spatial planning

Abstract

The Mediterranean landscape of the numerous Greek islands is characterized by its diversity and unique character. It is the product of osmosis of the outstanding natural and cultural heritage of the Greek islands during the centuries and is considered as an important characteristic for the insular identity. The insular area is of vital importance for Greece for historical, geographical, political, socio-economic and environmental reasons. Production activities are inextricably linked with the landscape. Degraded landscapes not only undermine the development of the economy and standard of living but also contribute to the loss of history and identity of places. For this reason, their restoration, protection and promotion as a valuable resource and comparative advantage of the country's sustainable tourism is a priority. The subject of the article is the critical approach of the degraded Greek insular landscapes in the regional spatial planning. The new Regional Spatial Frameworks were the first spatial planning tool to include the landscape as a critical component. In this context, the importance of landscape planning and management is highlighted by discouraging degradation practices. The methodological approach was carried out in three stages with the degraded landscape zones as a central tool and the selection of evaluation parameters. The new Regional Spatial Frameworks of the Ionian Islands, North Aegean, Crete, South Aegean, Eastern Macedonia and Thrace and Central Greece were examined. The synthetic assessment of the evaluation parameters as well as the proposed directions and management measures of the degraded insular landscapes highlights the overall conclusions and raises issues for discussion.

Keywords

Spatial planning, Regional Spatial Frameworks, Insular landscape, Degraded landscape.

1. Εισαγωγή

Ο νησιωτικός χώρος της Ελλάδας είναι ζωτικής σημασίας για την χώρα για ιστορικούς, γεωγραφικούς, πολιτικούς, κοινωνικοοικονομικούς και περιβαλλοντικούς λόγους. Το 20% της συνολικής επιφάνειας της επικράτειας αποτελείται από νησιά (Tsilimigkas et al., 2014). Παρά τις διαφορές στο μέγεθος, τον πληθυσμό, τη γεωγραφική θέση κ.λπ., τα νησιά σχηματίζουν ένα ιδιαίτερο είδος διακριτού γεωγραφικού χώρου με κοινά χαρακτηριστικά (Kizos et al., 2017). Τα ελληνικά νησιά χαρακτηρίζονται από μικρό πληθυσμιακό μέγεθος και επιφάνεια, με αποτέλεσμα τους περιορισμένους φυσικούς πόρους, τον γεωγραφικό κατακερματισμό και τη χωρική ασυνέχεια, παράγοντες που επιφέρουν δυσκολίες στην προσβασιμότητα, υψηλότερο κόστος και χρόνο κ.λπ. (Bavoux, 1998· Derdemezi et al., 2021· European Parliament and Council, 2007· Spilanis et al., 2012). Ο νησιωτικός χώρος της Ελλάδας χαρακτηρίζεται επιπλέον από τη «μεσογειακότητα», που αφορά σε χαρακτηριστικές γεωγραφικές ποιότητες όπως το μεσογειακό κλίμα, η έντονη μορφολογία, η λειψυδρία, οι χαρακτηριστικοί μεσογειακοί οικότοποι κ.λπ. (Derdemezi et al., 2021· Tsilimigkas et al., 2014). Στα προηγούμενα χαρακτηριστικά προστίθεται και η ελκυστικότητα του χώρου σε σχέση με την εγγύτητα στη θάλασσα και ειδικά σε σχέση με την ορατότητα της θάλασσας, παράμετροι οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την οικιστική ανάπτυξη τους δύο τελευταίους αιώνες (Kiousoroulou & Stathakis, 2009).

Το τοπίο των πολυάριθμων ελληνικών νησιών χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη του ποικιλομορφία και τον μοναδικό του χαρακτήρα. Αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την ποιότητα της ζωής των κατοίκων των νησιών και σημαντικό αναπτυξιακό πόρο. Ο χαρακτήρας των νησιωτικών τοπίων διαμορφώνεται στη βάση των σχημάτων, των γραμμών, των χρωμάτων, της υψής των φυσικών και ανθρωπογενών στοιχείων, που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσα στον χώρο και στον χρόνο (Στεφανή, 1988). Το τοπίο αποτελεί το προϊόν της μακραιώνης ώσμωσης στοιχείων της ιδιαίτερης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των ελληνικών νησιών και θεωρείται σημαντικό χαρακτηριστικό για τον προσδιορισμό της νησιωτικής ταυτότητας. Το νησιωτικό τοπίο συντίθεται από την αλληλεπίδραση των φυσικών πόρων: της γεωμορφολογίας, της βλάστησης, των υδάτινων επιφανειών και των ανθρωπογενών πόρων, τόσο στην υλική διάσταση του χώρου [οικιστικός χώρος, αρχιτεκτονική και μορφολογικά χαρακτηριστικά κτηρίων και παραδοσιακών δομών (αναβαθμοί της αγροτικής γης, υποδομές όπως γεφύρια, δρόμοι, μονοπάτια κ.λπ.)], όσο και στην άυλη (στοιχεία πολιτισμικής κληρονομιάς, παραδόσεις, δοξασίες, έθιμα κ.λπ.).

Το τοπίο δεν είναι στατικό, αλλά δυναμικό και μετασχηματίζεται στο πέρασμα του χρόνου ανάλογα με τις εκάστοτε περιβαλλοντικές και κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Οι όροι των αλλαγών προσδιορίζουν την εξέλιξή του, αφού εντατικές πρακτικές (μαζικός τουρισμός, οικιστική ανάπτυξη, βιομηχανική δραστηριότητα) ασκούν συχνά πιέσεις σε αυτό (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2011). Σε πολλές περιπτώσεις οι μεταβολές του ελληνικού νησιωτικού τοπίου έγιναν με βίαιο τρόπο, οδηγώντας στην υποβάθμισή του, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1970. Η μαζική

τουριστική ανάπτυξη και η εντατική οικιστική ανάπτυξη παραθεριστικής κατοικίας οδήγησαν στην εκμετάλλευση φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Κυριάρχησε μια λογική ανάπτυξης στη βάση υλοποίησης ατομικών στρατηγικών ενός ιδιαίτερος χαλαρού και μη ολοκληρωμένου συστήματος σχεδιασμού. Οι αλλαγές στα παράκτια νησιωτικά τοπία έγιναν περισσότερο εμφανείς, καθώς εκεί συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ατόμων και δραστηριοτήτων (Tsilimigkas et al., 2014· Tsilimigkas et al., 2018). Ο τουρισμός αποτελεί την οικονομική δραστηριότητα που σε μεγαλύτερο βαθμό επηρεάζεται και επηρεάζει το ελληνικό νησιωτικό τοπίο. Στην Ελλάδα η τουριστική δραστηριότητα παίζει σημαίνοντα ρόλο στη διαμόρφωση της εθνικής και περιφερειακής οικονομίας (Κομνηνού κ.ά., 2021). Η άναρχη, όμως, και διάσπαρτη δόμηση των τουριστικών εγκαταστάσεων αλλά και η μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη χωρίς οργανωμένο σχέδιο, προκάλεσε φαινόμενα ασυνέχειας και κατακερματισμού του τοπίου της υπαίθρου, με αποτέλεσμα συγκεκριμένες ζώνες του να υφίστανται ριζική μεταμόρφωση τα τελευταία πενήντα χρόνια (Κομνηνού κ.ά., 2021). Η υψηλή αξία γης των τουριστικών χρήσεων σε σύγκριση με άλλες χρήσεις γης στον νησιωτικό χώρο καθιστά τον τουρισμό μια ιδιαίτερα ανταγωνιστική δραστηριότητα για τη γη σε σχέση με λιγότερο κερδοφόρες και παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα (Spilanis et al., 2009· Tsilimigkas et al., 2014). Σε συνδυασμό με την έντονη εποχικότητα αυτού, το μέγεθος της πίεσης στους περιορισμένους νησιωτικούς πόρους αυξάνει (Kizos et al., 2017). Πρόσθετες επιπτώσεις στο τοπίο μπορεί να δημιουργήσει και η ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων όπως η εξόρυξη, τα δίκτυα υποδομής, αλλά και η πιθανή σύγκρουση μεταξύ ασύμβατων δραστηριοτήτων.

Τα υποβαθμισμένα τοπία συμβάλλουν στην απώλεια της ιστορίας και της ταυτότητας των τόπων μειώνοντας τη θελκτικότητά τους. Επιπλέον, υπονομεύουν το επίπεδο ζωής αλλά και την ανάπτυξη της οικονομίας με άμεση συνέπεια τη μείωση των τουριστικών ροών. Για τους λόγους αυτούς, η προστασία, η αποκατάσταση και η ανάδειξή τους ως πολύτιμων πόρων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων του τουριστικού βιώσιμου κεφαλαίου της χώρας συνιστούν προτεραιότητα.

Το άρθρο εστιάζεται στην κριτική παρουσίαση της σύγχρονης προσπάθειας για τη σύνταξη μιας εξειδικευμένης πολιτικής για το υποβαθμισμένο νησιωτικό τοπίο, μέσα από την θεσμοθέτηση της αναθεώρησης των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού. Το κύριο αντικείμενο του άρθρου είναι η κριτική προσέγγιση της αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων του νησιωτικού ελληνικού χώρου στον νέο περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό. Σε αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύεται η σημασία σχεδιασμού και διαχείρισης του τοπίου, αποθαρρύνοντας πρακτικές υποβάθμισης.

2. Η αναγνώριση της σημασίας στην προστασία και διαχείριση του τοπίου: διεθνείς συμβάσεις και θεσμικό πλαίσιο

Σημαντικό σταθμό στη διαδικασία αναγνώρισης του τοπίου ως θέματος κομβικής σημασίας για την ιστορική και πολιτική διαδικασία συνιστά η υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο (Σύμβαση της Φλωρεντίας) το 2000. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο αποτελεί τη σημαντικότερη σύμβαση του διεθνούς δικαίου για το τοπίο, καθώς είναι εξ ολοκλήρου αφιερωμένη σ' αυτό και στην προστασία του. Στο πλαίσιο της σύμβασης υιοθετείται μια διασταλτική θεώρηση για το τοπίο και τίθεται το πλαίσιο για τη σύνταξη συγκεκριμένων πολιτικών τοπίου. Το τοπίο ορίζεται ως μια «[...] περιοχή όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, ο χαρακτήρας της οποίας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων» (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, 2000).

Στο προοίμιο της Σύμβασης αναγνωρίζεται ότι το τοπίο αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, στοιχείο απαραίτητο για την ανθρώπινη ευημερία και τη σταθερότητα της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Τσιλιμίγκας & Γουργιώτης, 2014). Αποτελεί σημαντική συνισταμένη της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, εκφράζει την ποικιλομορφία της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς τους και είναι θεμέλιο της ταυτότητάς τους (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, 2000). Σκοποί της Σύμβασης είναι η προστασία, η διαχείριση και ο σχεδιασμός κάθε τύπου τοπίου οπουδήποτε, προωθώντας μια λογική «εκδημοκρατισμού» και συνολικής θεώρησης του χώρου στις πολιτικές διαχείρισης και προστασίας. Προωθείται για πρώτη φορά η πολιτική τοπίου στο πλαίσιο του σχεδιασμού με διακριτούς όρους. Ειδικότερα, στο κείμενο των «Βασικών αρχών για την αειφόρο χωρική ανάπτυξη στην ευρωπαϊκή ήπειρο» σημειώνεται ότι «Η πολιτική της χωρικής ανάπτυξης μπορεί να συμβάλει στην προστασία, διαχείριση και ανάδειξη του τοπίου, υιοθετώντας κατάλληλα μέτρα και οργανώνοντας καλύτερα τη συνεργασία διαφόρων τομεακών πολιτικών που έχουν σημαντική εξουσία αναφορικά με χωρικά ζητήματα».

Η κύρωση της ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου από την Ελλάδα με τον Ν. 3827/2010 (ΦΕΚ 30/Α/25/02/2010) δίνει μια νέα πνοή στον χωρικό σχεδιασμό, καθώς η πολιτική για το τοπίο έρχεται να επηρεάσει τις κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού (Τσιλιμίγκας & Γουργιώτης, 2014). Στο πλαίσιο του νόμου και δεδομένης της χρονικής συγκυρίας της αξιολόγησης-αναθεώρησης των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) των δώδεκα Περιφερειών της χώρας, αποφασίστηκε η συμπερίληψη του τοπίου στις μελέτες αναθεώρησης αυτών. Το γεγονός αυτό κατέστησε τον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό ως το πρώτο ουσιαστικά εργαλείο χωρικού σχεδιασμού που εξέτασε το τοπίο ως κρίσιμη συνιστώσα του χώρου με διακριτούς όρους για το σύνολο της επικράτειας, παρά κάποιες πρόνοιες που είχαν προταθεί για το τοπίο σε προηγούμενα σχέδια. Σημειώνεται ειδικότερα ότι το τοπίο είχε συμπεριληφθεί στον χωρικό σχεδιασμό του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου των ΑΠΕ (2008), όπου είχε εισαχθεί καινοτόμος μεθοδολογική προσέγγιση με συγκεκριμένα διακριτά στάδια ελέγχου για

τη χωροθέτηση των αιολικών εγκαταστάσεων σε αυτό. Αντίθετα, η προσέγγιση του τοπίου στο καταργημένο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του τουρισμού του 2009, όπως και της τροποποίησης αυτού το 2013, ήταν περιορισμένη.

Στο πλαίσιο της αξιολόγησης-αναθεώρησης των ΠΠΧΣΑΑ των δώδεκα Περιφερειών της χώρας, η ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτικής για το τοπίο σε περιφερειακό επίπεδο τίθεται ως προτεραιότητα. Το τοπίο προσεγγίζεται ως αντικείμενο για τον περιβαλλοντικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό. Ο χωροταξικός σχεδιασμός λαμβάνει υπόψη του το τοπίο για να διασφαλίσει τη βέλτιστη διαχείριση των αλλαγών σε αυτό, έτσι ώστε να εναρμονίζονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες με τις οικολογικές διεργασίες. Στις προδιαγραφές των μελετών αξιολόγησης-αναθεώρησης των ΠΠΧΣΑΑ (ΥΠΕΚΑ, 2011) συμπεριλήφθηκε ένα διακριτό κεφάλαιο που αφορά στην πολιτική και διαχείριση του τοπίου. Κεντρικό εργαλείο στον σχεδιασμό του τοπίου σύμφωνα με τις προδιαγραφές αυτές αποτελεί η Ζώνη Τοπίου (ΖΤ), η οποία ορίζεται «[...] ως μια περιοχή που αναγνωρίζεται και οριοθετείται με βάση τον διακριτό χαρακτήρα της, αφού ληφθούν υπόψη συνολικά τα φυσικο-γεωγραφικά και ανθρωπογενή στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν» (Τσιλιμίγκας & Γουργιώτης, 2014· ΥΠΕΚΑ, 2011). Η ΖΤ χαρακτηρίζεται από κάποια κυρίαρχη λειτουργία ή ειδοποιό στοιχείο, το οποίο προσδίδει σε αυτή μια διακριτή ταυτότητα. Ωστόσο, μπορεί να επεκτείνεται και σε περιβάλλουσες περιοχές με τις οποίες υπάρχει λειτουργική και χωρική εξάρτηση και, επομένως, θα μπορούσαν στο σύνολό τους να οριστούν ως μία διακριτή ΖΤ (ΥΠΕΚΑ, 2011). Στο πλαίσιο της αξιολόγησης-αναθεώρησης των ΠΠΧΣΑΑ προσδιορίζεται ότι σημαντικό ζήτημα συνιστά ο εντοπισμός εκείνων των χαρακτηριστικών που έχουν αυθύπαρκτα καθοριστική σημασία στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του τοπίου και, ως εκ τούτου, χρειάζεται να αναδειχθούν, να συνδεθούν με άλλα σημεία ενδιαφέροντος, να προστατευθούν οπτικά και λειτουργικά από την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων κ.λπ.

Ζητούμενο ήταν η αξιολόγηση και οριοθέτηση των ΖΤ σε τέσσερις διακριτές κατηγορίες:

- ζώνες τοπίου διεθνούς αξίας,
- ζώνες τοπίου εθνικής αξίας,
- ζώνες τοπίου περιφερειακής αξίας και
- ιδιαίτερας υποβαθμισμένες ζώνες τοπίου (ΙΥΖΤ), που χρήζουν μέτρα αποκατάστασης.

Η ιεράρχηση των τοπίων σε διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής αξίας καθορίζεται στη βάση των κριτηρίων του αισθητικού κάλλους, της μοναδικότητας-σπανιότητας, της αντιπροσωπευτικότητας, της αναγνωρισιμότητας, του αναλλοίωτου χαρακτήρα και της αξιολογής ποιότητας, των ήδη αναγνωρισμένων προστατευόμενων στοιχείων και της αξίας τους ως φυσικών πόρων. Η κατηγορία των ΙΥΖΤ εφαρμόζει την ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, σύμφωνα με την οποία η προστασία και η διαχείριση του τοπίου δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στις περιοχές που διατηρούν τη φυσικότητά τους και έχουν παραμείνει αναλλοίωτες από την ανθρώπινη δραστηριότητα με «όμορφο» ή «αξιόλογο» τοπίο, αλλά να αφορά και το «καθημερινό» και το «υποβαθμισμένο» τοπίο (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, 2000).

Μια ΖΤ αξιολογείται ως ιδιαιτέρως υποβαθμισμένη με βάση (α) τις σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ως προς τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας και της οικοσυστημικής λειτουργίας του, ως προς την ποιότητα ζωής και την υγεία των κατοίκων, (β) τις σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στις αισθητικές αξίες της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (αλλοίωση της κλίμακας των κατασκευών κ.λπ.), (γ) τις σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη διάρθρωση και τον χαρακτήρα των παραγωγικών δραστηριοτήτων και, κατά συνέπεια, τις αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές προοπτικές, (δ) κάποιον συνδυασμό των παραπάνω. Τα υποβαθμισμένα τοπία μπορεί να αφορούν και περιοχές που αναγνωρίζονται ακόμη και ως υψηλής αξίας, αλλά παρουσιάζουν έντονα φαινόμενα υποβάθμισης ή/και δέχονται έντονες πιέσεις αλλαγής. Άρα, μπορεί να είναι ως προς την αξία τους διεθνούς, εθνικής ή περιφερειακής αξίας τοπία που παρουσιάζουν έντονα φαινόμενα υποβάθμισης και έχουν αλλοιωθεί μερικώς ή καταστραφεί ή είναι υπό μεγάλο κίνδυνο. Οι απαιτούμενες παράμετροι ανάλυσης των ΙΥΖΤ σύμφωνα με τις ειδικές προδιαγραφές για το τοπίο παρουσιάζονται ακολούθως (ΥΠΕΚΑ, 2011):

- περιγραφή,
- ενδεικτική οριοθέτηση,
- χαρακτηριστικά γνωρίσματα (τοπόσημα) και στοιχεία του τοπίου που χρήζουν προστασίας και αποκατάστασης,
- ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που χρήζουν αποκατάστασης, διατήρησης και ιδιαίτερης διαχείρισης (φυσιολογία, μορφολογία, βλάστηση, υδρογεωλογία, πολιτιστική κληρονομιά, αρχιτεκτονική μορφολογία, καλλιέργειες κ.λπ.),
- αίτια που συντέλεσαν στην υποβάθμιση του τοπίου,
- απειλές που θα πρέπει να αποτραπούν,
- πολιτικές και προτεινόμενες δράσεις για την ανάδειξη, προστασία και αειφορική διαχείριση, κατευθύνσεις για τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού.

3. Μεθοδολογική προσέγγιση

3.1 Δεδομένα αξιολόγησης

Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διερεύνηση του άρθρου ήταν τα θεσμοθετημένα κείμενα και οι συνοδευτικοί χάρτες των νέων Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων (ΠΧΠ) του νησιωτικού χώρου και, συγκεκριμένα, των Περιφερειών Ιόνιων Νήσων (ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/4659/57), Βόρειου Αιγαίου (ΥΠΕΝ, 2019β), Κρήτης (ΥΠΕΝ, 2017), Ανατολικής Μακεδονίας–Θράκης (ΑΜΘ) ως προς τα νησιά της Θάσου και Σαμοθράκης (ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/68605/1092) και Στερεάς Ελλάδας ως προς τα νησιά της Εύβοιας και Σκύρου (ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ 76104/1176). Εξετάσθηκε επίσης το σχέδιο Υπουργικής Απόφασης της β2 φάσης του Β΄ σταδίου της εγκεκριμένης μελέτης του ΠΠΧΣΑΑ Νότιου Αιγαίου (ΥΠΕΝ, 2021), καθώς δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη η θεσμοθέτησή του.

3.2 Στάδια και μεθοδολογία αξιολόγησης

Η μεθοδολογική προσέγγιση έγινε σε τρία διακριτά στάδια:

Στο **πρώτο στάδιο** καθορίστηκαν οι παράμετροι αξιολόγησης των υποβαθμισμένων νησιωτικών τοπίων στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό. Οι παράμετροι που επελέχθηκαν να εξεταστούν (λαμβάνοντας υπόψη και τα ζητούμενα των προδιαγραφών) είναι:

- ΙΥΖΤ (ενδεικτική οριοθέτηση),
- λοιπές περιοχές δραστηριοτήτων που επηρεάζουν το τοπίο,
- ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ΙΥΖΤ,
- παράγοντες υποβάθμισης,
- γενικά μέτρα και προτεινόμενες δράσεις για αποκατάσταση, κατευθύνσεις για τον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό και την περιβαλλοντική αδειοδότηση,
- μέτρα ανά ΙΥΖΤ και προτεινόμενες δράσεις για αποκατάσταση, κατευθύνσεις για τον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό και την περιβαλλοντική αδειοδότηση.

Στο **δεύτερο στάδιο** αξιολογήθηκε η προσέγγιση των υποβαθμισμένων τοπίων για καθένα από τα επιλεγμένα για εξέταση ΠΧΠ με τη χρήση των έξι παραμέτρων. Η αξιολόγηση έγινε στη βάση του κειμένου των ΦΕΚ των ΠΧΠ και των συνοδευτικών χαρτών για το τοπίο. Ειδικότερα, εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν οι ΙΥΖΤ που καθορίζονται στο κείμενο αλλά και στον συνοδευτικό χάρτη τοπίου κάθε εξεταζόμενου ΠΧΠ και, αντίστοιχα, οι λοιπές περιοχές δραστηριοτήτων που επηρεάζουν το τοπίο. Εξετάστηκε αν σημειώνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ΙΥΖΤ, καθώς και οι παράγοντες υποβάθμισης. Σημειώθηκαν οι προτεινόμενες γενικές κατευθύνσεις και μέτρα αποκατάστασης των τοπίων αντίστοιχα για την κάθε ΙΥΖΤ. Συντάχθηκαν ομοιογενείς πίνακες αξιολόγησης του τοπίου ανά Περιφέρεια, τον οριζόντιο άξονα των οποίων αποτελούν οι έξι παράμετροι αξιολόγησης, ενώ στον κάθετο άξονά τους καταγράφονται οι διατάξεις του κάθε ΠΧΠ για το τοπίο σε συσχέτιση με τον αντίστοιχο συνοδευτικό χάρτη τοπίου.

Σε αυτό το στάδιο εκτιμήθηκαν πρόσθετα για κάθε ΠΧΠ οι προτεινόμενες πολιτικές, κατευθύνσεις και μέτρα διαχείρισης για την αποκατάσταση των υποβαθμισμένων τοπίων αλλά και γενικότερα στην ενότητα των ΠΧΠ για το τοπίο. Η εκτίμηση έγινε στη βάση του χαρακτήρα του κανονιστικού πλαισίου και του πολεοδομικού ή χωροταξικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα αυτών. Ειδικότερα, έγινε διάκριση των κατευθύνσεων και μέτρων διαχείρισης του τοπίου σε τρεις κατηγορίες: (α) διατάξεις διαχείρισης του τοπίου υψηλής κανονιστικής πυκνότητας (β) κατευθύνσεις διαχείρισης του τοπίου στον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό και (γ) κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα διαχείρισης του τοπίου.

Στο **τρίτο στάδιο** συντάχθηκε συνθετικός πίνακας των παραμέτρων αξιολόγησης για όλα τα ΠΧΠ. Η συγκριτική αξιολόγηση από τον συνθετικό αυτόν πίνακα όπως και η συνολική εκτίμηση για τις κατευθύνσεις/μέτρα διαχείρισης των τοπίων και ιδιαίτερα των υποβαθμισμένων δίνουν τη συνολική κριτική παρουσίαση της εξειδικευμένης πολιτικής για το υποβαθμισμένο νησιωτικό τοπίο, μέσα από τα νέα ΠΧΠ.

4. Αντιμετώπιση του υποβαθμισμένου νησιωτικού τοπίου στα ΠΧΠ

4.1 ΠΧΠ Ιόνιων Νήσων

Στο ΠΧΠ Ιόνιων Νήσων (ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/4659/57) κατατάσσονται διάφορες περιοχές δομημένου τοπίου ως ιδιαίτερος υποβαθμισμένα τοπία. Περιγράφονται διακριτά και οριοθετούνται ενδεικτικά στον συνοδευτικό χάρτη τοπίου έξι ΙΥΖΤ. Η Ζάκυνθος έχει τη μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση ιδιαίτερος υποβαθμισμένου τοπίου με δύο ζώνες (παράκτια περιοχή Κόλπου Λαγανά και παράκτια περιοχή από Κόλπο Αλυκών έως ακρωτήριο Γέρακα), και ακολουθεί η Κέρκυρα με δύο ζώνες επίσης (παράκτια περιοχή Μεσογγή – Κέρκυρα – Μπαρμπάτι). Η Κεφαλονιά και η Λευκάδα έχουν μικρότερης έκτασης ΙΥΖΤ (παράκτιες περιοχές Λάσσης και από την πόλη της Λευκάδας έως τον οικισμό Καλλιθέα, αντίστοιχα). Οι προαναφερόμενες ΙΥΖΤ εντάσσονται στις ευρύτερες ζώνες τοπίου των νησιών του Ιονίου. Ως κύριος παράγοντας υποβάθμισης των ΙΥΖΤ καταγράφεται η συνεχής και άναρχη —νόμιμη και αυθαίρετη— δόμηση κατά μήκος της παραλίας και των οδικών αξόνων. Στο ΠΧΠ Ιόνιων Νήσων δίνονται οριζόντια γενικές κατευθύνσεις για τα υποβαθμισμένα τοπία αλλά και επιπλέον κατευθύνσεις ανά ζώνη.

Πέραν των ΙΥΖΤ, τόσο στο κείμενο, όσο και στον συνοδευτικό χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου, σημειώνονται περιοχές που είναι σχετικά υποβαθμισμένες και αφορούν: α) παράκτιες περιοχές ή άλλες περιοχές υψηλής επισκεψιμότητας, με ισχυρή ανάπτυξη που συνοδεύεται από μεγάλης κλίμακας ανατροπή του τοπίου (ΒΑ και ΒΔ Κέρκυρα, ΒΔ Λευκάδα, ΒΑ και ΒΔ Κεφαλονιά) β) περιοχές λατομείων στην Κέρκυρα και Κεφαλονιά γ) χώροι απόθεσης απορριμμάτων και αδρανών υλικών (Κεφαλονιά) και δ) εναέρια δίκτυα ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών (Κεφαλονιά). Για κάποιες από τις περιοχές αυτές δίνονται επιπρόσθετες κατευθύνσεις διαχείρισης του τοπίου.

Οι κατευθύνσεις για την προστασία, διαχείριση του τοπίου και ανάταξη του υποβαθμισμένου τοπίου της Περιφέρειας Ιόνιων Νήσων αφορούν κυρίως στον υποκείμενο σχεδιασμό, στο πολεοδομικό επίπεδο, στο επίπεδο αναπλάσεων αλλά και μορφολογικών κανόνων. Ειδικότερα, οι κατευθύνσεις/μέτρα διαχείρισης του τοπίου, ανάλογα με τον πολεοδομικό, ή χωροταξικό και αναπτυξιακό τους χαρακτήρα, αφορούν:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Πολεοδόμηση των πυκνοδομημένων θυλάκων της β' κατοικίας για την εξασφάλιση ΚΧ και κοινωφελών δραστηριοτήτων,
- εξασφάλιση, στην παράκτια ζώνη, κατάλληλων κάθετων προσβάσεων προς την παραλία, ιδιαίτερα στα σημεία με πύκνωση της δόμησης και περιφράξεις με την προϋπόθεση ένταξης στο τοπίο και λαμβάνοντας υπόψη τη χωρητικότητα της παραλίας,
- διάνοιξη κάθετων προς την παραλία οδών,
- διερεύνηση θεσμοθέτησης ορισμένων οικισμών ως παραδοσιακών,

- σχεδιασμός της παράκτιας ζώνης σύμφωνα με τις συστάσεις του πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βαρκελώνης,
- καθορισμός χρήσεων γης με περιορισμούς και όρους δόμησης στις περιβαλλοντικά ευαίσθητες και προστατευόμενες περιοχές και απαγόρευση/περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης σε ορισμένες από αυτές,
- καθορισμός ειδικών όρων δόμησης κατά μήκος του βασικού οδικού δικτύου, ώστε να μην εμποδίζεται η θέα από το δρόμο προς αξιόλογα τοπία,
- αναπλάσεις περιοχών με επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων και κατεδάφιση εγκαταλελειμμένων κτιρίων που προσβάλλουν το τοπίο,
- αισθητική ανάδειξη και ανάπλαση του θαλασσίου μετώπου,
- διερεύνηση εκπόνησης μελέτης κορυφογραμμής και ένταξης κτηρίων και εγκαταστάσεων στο τοπίο και το ανάγλυφο,
- προστασία των ελαιώνων ως παραγωγικού/αξιόλογου στοιχείου του τοπίου και του αγροτικού τοπίου με χαρακτηριστικά στοιχεία (πεζούλες, ξηρολιθιές κ.λπ.).

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Έλεγχος της νομιμότητας οικοδομών και κατασκευών,
- αποτροπή διάνοιξης νέων οδικών αξόνων ειδικά στο παράκτιο μέτωπο,
- κίνητρα αποκατάστασης του κτηριακού αποθέματος των οικισμών και μετατροπής παραδοσιακών/διατηρητέων κτηρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες,
- προώθηση ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού,
- αποκατάσταση των ανενεργών λατομικών χώρων με κατάλληλες φυτεύσεις και διαμορφώσεις,
- ολοκληρωμένη διαχείριση απορριμμάτων.

4.2 ΠΧΠ Βόρειου Αιγαίου

Στο κείμενο του ΦΕΚ του ΠΧΠ Βόρειου Αιγαίου (ΥΠΕΝ, 2019β) περιγράφεται μία ΙΥΖΤ περιφερειακής αξίας στα νότια παράλια της Χίου (τοπίο τμηματικά καμένο κυρίως στην ανατολική πλευρά, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό την καλλιέργεια της μαστίχας και ιδιαίτερης αναγνωρισιμότητας παραδοσιακών οικισμούς / καστροπόλεις). Αναφέρεται επίσης και μία δεύτερη, σχετικά υποβαθμισμένη, ζώνη τοπίου περιφερειακής αξίας στο δυτικό τμήμα της ορεινής Χίου (τοπίο τμηματικά καμένο, με αξιόλογα μνημεία και οικισμούς). Η δεύτερη αυτή ζώνη οριοθετείται ενδεικτικά και στον χάρτη τοπίου ως ζώνη υποβαθμισμένης ποιότητας. Κυρίαρχος παράγοντας υποβάθμισης των ζωνών αυτών είναι οι πυρκαγιές.

Οι κατευθύνσεις και προτεινόμενες δράσεις αποκατάστασης του κατεστραμμένου τοπίου είναι γενικές, χωρίς να εξειδικεύονται περαιτέρω ανά ζώνη. Οι οριζόντιες κατευθύνσεις για την διαχείριση και ανάταξη του τοπίου της Περιφέρειας Βόρειου Αιγαίου αφορούν κυρίως στο πολεοδομικό επίπεδο και σε δεύτερο βαθμό σε κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα για την

αποκατάσταση περιοχών εξόρυξης ορυκτών πρώτων υλών και των πληγέντων από φυσικές καταστροφές. Ειδικότερα, ομαδοποιημένες οι διατάξεις για τα υποβαθμισμένα τοπία που δίνει το ΠΧΠ Βορείου Αιγαίου σύμφωνα με τη μεθοδολογική προσέγγιση είναι:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Έλεγχος της ανεξέλεγκτης οικιστικής δόμησης με έμφαση στον χωρικό σχεδιασμό και αρμονική ένταξη νέων αναπτύξεων,
- εξασφάλιση της συνύπαρξης δραστηριοτήτων οικιστικής, αγροτικής και βιομηχανικής ανάπτυξης με τη διατήρηση του χαρακτήρα του τοπίου,
- αντιμετώπιση περιπτώσεων μεγάλης κλίμακας ανατροπής του φυσικού τοπίου σε παράκτιες περιοχές με ισχυρή οικιστική ή άλλη ανάπτυξη.

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Μέτρα για περιοχές που καταστράφηκαν από πυρκαγιές ή άλλες φυσικές καταστροφές,
- μέτρα για την αποκατάσταση εκτεταμένων περιοχών επιφανειακής εξόρυξης· εφαρμογή προγράμματος ανά νησί για την αποκατάσταση του τοπίου με διαμόρφωση του ανάγλυφου και αναδάσωση εγκαταλελειμμένων λατομείων.

4.3 ΠΧΠ Κρήτης

Στο κείμενο του ΦΕΚ του ΠΧΠ Κρήτης (ΥΠΕΝ, 2017) περιγράφονται οκτώ χωρικές ενότητες ιδιαίτερως υποβαθμισμένων τοπίων, οι οποίες οριοθετούνται ενδεικτικά στον χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου. Πέντε από τις χωρικές αυτές ενότητες οριοθετούνται στο παράκτιο μέτωπο (ευρύτερη περιοχή της Ιεράπετρας, παράκτια ζώνη από Αγία Πελαγία έως Μάλια, Κόλπος Σούδας και παράκτιες γραμμικές ζώνες Παλαιόχωρας–Κουντούρας και Φαλάσαρνας), ενώ τρεις εκτείνονται και στην εσωτερική ενδοχώρα (περιοχή Σητείας και Ιτάνου, κάτω κοιλάδα της Μεσσαράς – Άγιοι Δέκα – Μοίρες-Τυμπάκι, κοιλάδα Μυλοπόταμου). Τμήματα των χωρικών αυτών ενοτήτων και ιδιαίτερως υποβαθμισμένων τοπίων εμπίπτουν εντός των προτεινόμενων ζωνών υψηλής προστασίας του τοπίου διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής αξίας. Οι παράγοντες υποβάθμισης αναφέρονται επιγραμματικά και συνοψίζονται στην υψηλή επισκεψιμότητα στην παράκτια ζώνη και στην ιδιαίτερα ισχυρή πίεση αστικοποίησης. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ΙΥΖΤ εμφανίζονται μερικώς στον χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου.

Για την ανάταξη του τοπίου δίνονται οριζόντιες κατευθύνσεις χωρίς εξειδίκευση ανά ζώνη ιδιαίτερως υποβαθμισμένου τοπίου. Ως κύρια κατεύθυνση σημειώνεται η εξειδίκευση των προσηκουσών πολιτικών του ΠΧΠ από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού. Οι προσηκουσες πολιτικές, όπως σημειώνονται στην ενότητα της χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του παράκτιου, νησιωτικού και ορεινού χώρου του θεσμικού κειμένου, συνοπτικά αφορούν σε κατευθύνσεις για τον περιορισμό της εκτός σχεδίου δόμησης και των επεκτάσεων στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές,

όπως και στην αποφυγή (στο μέτρο του δυνατού) έγκρισης νέων αιτημάτων για ανάπτυξη μορφών μονοθεματικού μαζικού τουρισμού. Ειδικότερα, αυτές οι κατευθύνσεις ανάλογα με τον πολεοδομικό ή χωροταξικό και αναπτυξιακό χαρακτήρα τους αφορούν:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Εξειδίκευση των προσηκουσών πολιτικών όπως: αλλαγή του προτύπου κατανάλωσης του χώρου, προώθηση των αρχών της συμπαγούς πόλης, περιορισμό των επεκτάσεων και της εκτός σχεδίου δόμησης στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, περιορισμός της παραθεριστικής κατοικίας με διοχέτευσή της κατά το δυνατόν στο δίκτυο των οικισμών και των θεσμοθετημένων ΠΕΡΠΟ, λήψη μέτρων για την κατάργηση των εν ισχύ παρεκκλίσεων αρτιότητας και κατάτμησης, θέσπιση μεγαλύτερων αρτιοτήτων σε ευαίσθητες κατηγορίες χώρου (παράκτιες εκτάσεις, γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας κ.λπ.), αποφυγή στο μέτρο του δυνατού έγκρισης νέων αιτημάτων για ανάπτυξη μορφών μονοθεματικού μαζικού τουρισμού (σύμφωνα με την οριοθέτηση του ΠΧΠ σε ζώνες και την κατηγοριοποίηση του τουρισμού) κ.λπ.,
- αναβάθμιση παράκτιου χώρου.

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Λήψη μέτρων για τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά την εγκατάσταση έργων,
- δράσεις αντιμετώπισης της νόμιμης εκτός σχεδίου και της αυθαίρετης δόμησης,
- θεσμοθέτηση του αναγκαίου αριθμού λατομικών περιοχών εξόρυξης αδρανών υλικών και ένταξη των λατομείων αδρανών εντός αυτών,
- αποκατάσταση τοπίων από λατομικές και λοιπές οχλούσες δραστηριότητες.

4.4 ΠΧΠ Νότιου Αιγαίου

Στο κείμενο του σχεδίου ΥΑ της πρότασης αναθεώρησης–εξειδίκευσης (Β2 στάδιο, Β2 φάση) της εγκεκριμένης μελέτης «Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου» (ΥΠΕΝ, 2021), της Περιφέρειας με το πολυπληθέστερο πολυνησιακό συγκρότημα (συμπλέγματα Κυκλάδων και Δωδεκανήσου), ως κατηγορίες ιδιαιτέρως υποβαθμισμένων τοπίων σημειώνονται οι περιοχές εξόρυξης–λατόμευσης με μη αντιστρέψιμη αλλοίωση του τοπίου, οι περιοχές εγκαταστάσεων αποθήκευσης καυσίμων, οι περιοχές διέλευσης γραμμών μεταφοράς ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, οι παραρεμάτιες ζώνες και υγρότοποι, τα υποθαλάσσια τοπία με εμφανείς επιπτώσεις από τη χρήση καταστρεπτικών «μεθόδων» και εργαλείων αλίευσης, οι περιοχές διάχυτης δόμησης στον φυσικό–αγροτικό χώρο οικιστικής–τουριστικής δραστηριότητας (άτυπες επεκτάσεις), οι περιοχές των οικιστικών επεκτάσεων των δυναμικών κέντρων και οι περιοχές όπου επικρατούν κάθε είδους καταλύματα διάφορων τύπων και μορφών, συχνά ξένων προς την τοπική αρχιτεκτονική. Οι γεωγραφικές θέσεις τους αναφέρονται ενδεικτικά στο κείμενο

του σχεδίου ΥΑ (όπως Γυαλί, περιοχές εξόρυξης–λατόμευσης στον νοητό άξονα Μαριτσά – Βρυσιά – Κοσκινού (Ρόδος), εξορυκτικές περιοχές Μήλου, Κινίδαρος Νάξου, Αττάβυρος και λοφώδεις εξάρσεις κεντρο-ανατολικής Ρόδου, έργα εξυπηρέτησης – διαμορφώσεις ΑΠΕ Νότιας Ρόδου, δάσος Έμπωνα, δάση Καρπάθου, αγροτικό τοπίο δυτικά–βορειοδυτικά Καρπάθου, περιμετρικά Αρκάσας Καρπάθου, ανατολική – βόρεια – βορειοδυτική παράκτια ζώνη Ν. Ρόδου, παράκτια τουριστική ζώνη Κω, ζώνη Καλύμνου–Πανόρμου, Σκάλα Πάτμου, Λιβάδια, Ανάληψη (Αστυπάλαια), αμμώδεις παραλίες Γαυρίου και Μπατσίου Άνδρου, δυτική ακτή Νάξου από Χώρα έως Μικρή Βίγλα, τμήμα Χώρα–Κιόνια Τήνου, Κούνδουρος Κέας, Κίνι–Γαλησσάς Σύρου, τουριστική παράκτια ζώνη Πάρου, παράκτια ζώνη νότια Αδάμαντα, Κουμπάρα Ίου, Καμάρι – Περίσσα – Εξωμύτης στη Θήρα). Στον συνοδευτικό χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου οριοθετείται ενδεικτικά μόνο μία ΙΥΖΤ στη Νήσο Γυαλί στα Δωδεκάνησα, βόρεια της Νισύρου. Ο κύριος παράγοντας υποβάθμισης της ζώνης αυτής είναι οι εκτεταμένες περιοχές επιφανειακής εξόρυξης–λατόμευσης.

Πέραν της προαναφερόμενης ΙΥΖΤ, στον συνοδευτικό χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου ενδεικτικά εμφανίζονται οι παράκτιες περιοχές υψηλής επισκεψιμότητας με ανατροπή του τοπίου.

Για τη διαχείριση του τοπίου δίνονται στην πλειονότητά τους γενικές κατευθύνσεις εφαρμογής από τον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό και κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα. Δίνεται επίσης μια διάταξη υψηλής κανονιστικής πυκνότητας για την προσαρμογή του μορφολογικού όγκου των κτηρίων στο τοπίο και ειδικότερα την προστασία των κορυφογραμμών με τοποθέτηση της βάσης των κτηρίων σε υψόμετρο 30 μ. χαμηλότερα από αυτό της κορυφογραμμής ή του διάσελου. Οι λοιπές κατευθύνσεις, ομαδοποιημένες σύμφωνα με τη μεθοδολογική προσέγγιση, είναι:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Ενδελεχής καταγραφή, αξιολόγηση και ακριβής καθορισμός ζωνών προστασίας – υποενοτήτων του τοπίου σε επίπεδο νησιού με περιορισμούς/απαγορεύσεις,
- αποθάρρυνση νέων οικιστικών χωροθετήσεων, ειδικά για τον παράκτιο χώρο,
- ένταξη των κτηρίων και υποδομών στο τοπίο με θέσπιση αυστηρών μορφολογικών κανόνων,
- καθορισμός ειδικών όρων δόμησης κατά μήκος του οδικού δικτύου, ώστε να μην εμποδίζεται η θέα από το δρόμο προς αξιόλογα τοπία,
- εξέταση της δυνατότητας απόδοσης χρησιμοποιημένων περιοχών εξόρυξης για κοινόχρηστες/κοινωφελείς δραστηριότητες.

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Αυστηροποίηση του ελέγχου της εκτός σχεδίου δόμησης, ειδικά για τον παράκτιο χώρο και τις περιοχές που διατηρούν τον αγροτικό χαρακτήρα,
- αποκατάσταση τοπίου, επανάταξη αλλοιωμένων περιοχών / τμημάτων / σημείων (από εξόρυξη/λατόμευση, ΧΑΔΑ, εκσκαφές κ.λπ.),

- συνεχής παρακολούθηση της αποκατάστασης ανενεργών λατομικών χώρων,
- επιβολή μεθόδων «υπόγειας» εξόρυξης-λατόμευσης σε ευαίσθητες περιοχές,
- μελέτη ένταξης των αιολικών πάρκων στο τοπίο,
- αποφυγή όδευσης, δικτύων υποδομών και εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές,
- διατήρηση παραδοσιακών πρακτικών στις αγροτικές δραστηριότητες,
- παροχή κινήτρων για απόσυρση απαξιωμένων ή εγκαταλελειμμένων κτιρίων και εγκαταστάσεων χρήσης τουρισμού.

4.5 ΠΧΠ Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης (Θάσος)

Στο κείμενο του ΦΕΚ του ΠΧΠ Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης (ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/68605/1092) περιγράφεται μία ΙΥΖΤ, η οποία όμως εμπίπτει στον γεωγραφικά χερσαίο χώρο της Περιφέρειας. Για τον εξεταζόμενο νησιωτικό χώρο της Θάσου, στον χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου επιπρόσθετα, ως περιοχή που επηρεάζει το τοπίο αυτής, οριοθετείται ενδεικτικά η περιοχή συγκέντρωσης λατομείων και εκτεταμένων περιοχών επιφανειακής εξόρυξης στο βόρειο ορεινό τμήμα αυτής. Το σύνολο της Θάσου χαρακτηρίζεται ως τοπίο εθνικής αξίας.

Για τις υποβαθμισμένες περιοχές τοπίου της ΑΜΘ παρέχονται γενικές κατευθύνσεις προς τον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό για την προστασία του θαλάσσιου μετώπου και του αγροτικού τοπίου και γενικές κατευθύνσεις τομιακού χαρακτήρα για τα δίκτυα υποδομής και τις περιοχές εξόρυξης. Παρέχονται, επίσης, ειδικότερες κατευθύνσεις για την συγκεκριμένη περιοχή του υποβαθμισμένου τοπίου των λατομείων και εκτεταμένων περιοχών επιφανειακής εξόρυξης της Θάσου, όπως η προώθηση της λατομικής δραστηριότητας σε καθορισμένες ζώνες εξόρυξης, η προστασία της κορυφογραμμής του ορεινού όγκου του Υψαρίου, η ρύθμιση της λειτουργίας των ενεργών λατομείων και η αποκατάσταση των ανενεργών. Ομαδοποιημένες οι διατάξεις με τις κατευθύνσεις /μέτρα αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων που δίνει το ΠΧΠ ΑΜΘ είναι:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Αποτροπή συνεχούς δόμησης κατά μήκος των θαλάσσιων μετώπων,
- αναβάθμιση του παράκτιου οικιστικού τοπίου σε υποβαθμισμένα σημεία μέσω ανάπλασης και προστασίας του τοπίου,
- καθορισμό συγκεκριμένων ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στην παράκτια ζώνη για τον έλεγχο της διάχυσης της δόμησης με κριτήρια στα οποία συμπεριλαμβάνεται το τοπίο,
- προστασία του αγροτικού τοπίου, ιδίως των ελαιώνων, με καθορισμό περιορισμών και ελέγχου της δόμησης,
- νέες χωροθετήσεις λατομείων εντός καθοριζόμενων ζωνών εξόρυξης,
- προστασία της κορυφογραμμής του ορεινού όγκου του Υψαρίου από την ανάπτυξη λατομικής δραστηριότητας.

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Αποτροπή διάνοιξης νέων οδικών αξόνων, ειδικά σε περιοχές με έντονο φυσικό ανάγλυφο κατά μήκος της ακτογραμμής,
- ρύθμιση της λειτουργίας των ενεργών λατομείων και αποκατάσταση των ανενεργών,
- λατομική δραστηριότητα σε καθορισμένες ζώνες εξόρυξης,
- αναβάθμιση υποβαθμισμένων περιοχών της παράκτιας ζώνης μέσω παροχής κινήτρων για τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων τουριστικών μονάδων.

4.6 ΠΧΠ Στερεάς Ελλάδας (Εύβοια και Σκύρος)

Στο κείμενο του ΦΕΚ του ΠΧΠ Στερεάς Ελλάδας (ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ 76104/1176) με εστίαση στον νησιωτικό χώρο (Εύβοια και Σκύρος) αναφέρεται και οριοθετείται ενδεικτικά μία ΙΥΖΤ στον χάρτη περιβάλλοντος, πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου (ζώνη πεδιάδας Ψαχνών Ευβοίας), η οποία χαρακτηρίζεται και ως τοπίο περιφερειακής αξίας. Ο κύριος παράγοντας υποβάθμισής της είναι οι εκτεταμένες περιοχές επιφανειακής εξόρυξης, ενώ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εμφανίζονται στον προαναφερόμενο χάρτη.

Για τη διαχείριση των υποβαθμισμένων τοπίων των περιοχών επιφανειακής εξόρυξης δίνονται γενικές κατευθύνσεις, όπως είναι η προώθηση αποκατάστασης τοπίων με ειδικές πολιτικές και προγράμματα και η προώθηση των υπόγειων εκμεταλλεύσεων. Δίνονται, επίσης, κατευθύνσεις πολεοδομικού χαρακτήρα, όπως είναι η αποφυγή δόμησης σε κλίσεις εδάφους μεγαλύτερες του 45%, πλην των περιοχών κατολισθήσεων όπου οι κλίσεις περιορίζονται στο 20%. Ειδικότερα, οι κατευθύνσεις και τα μέτρα διαχείρισης για την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας με βάση τη μεθοδολογική προσέγγιση είναι:

Κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό

- Προώθηση μελετών διερεύνησης αξιών–στοιχείων για προσδιορισμό ειδικών κανόνων προστασίας,
- αποφυγή δόμησης σε κλίσεις εδάφους μεγαλύτερες του 45%, πλην των περιοχών κατολισθήσεων όπου οι κλίσεις περιορίζονται στο 20%.

Κατευθύνσεις τομεακού χαρακτήρα

- Καθιέρωση ειδικού ελέγχου ένταξης στο τοπίο, στο πλαίσιο έκδοσης και υλοποίησης των οικοδομικών αδειών και λοιπών τεχνικών έργων, με έγκριση ΕΠΑΕ,
- αυστηροί έλεγχοι για την αυθαίρετη δόμηση,
- προώθηση στον τομέα της εξόρυξης των υπόγειων εκμεταλλεύσεων και προώθηση αποκατάστασης τοπίων με ειδικές πολιτικές και προγράμματα,
- αντιμετώπιση ζητημάτων προστασίας του τοπίου, ιδίως από εγκαταστάσεις Φ/Β.

5. Συνθετική αξιολόγηση του υποβαθμισμένου νησιωτικού τοπίου στον νέο περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό

Η επεξεργασία και σύνθεση των πινάκων του δεύτερου σταδίου, που αφορά στη προσέγγιση των υποβαθμισμένων τοπίων για καθένα από τα επιλεγμένα προς εξέταση ΠΧΠ με τη χρήση των έξι παραμέτρων, οδήγησε σε ποιοτικά και ποσοτικά αποτελέσματα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην αξιολόγηση των διατάξεων των ΠΧΠ. Στο τρίτο στάδιο συντάχθηκε συνθετικός πίνακας (Πίνακας 1) για όλα τα εξεταζόμενα ΠΧΠ του νησιωτικού χώρου στη βάση των έξι παραμέτρων αξιολόγησης για τη μεταξύ τους σύγκριση και συσχέτιση. Η εξέταση των δύο πρώτων παραμέτρων —ΙΖΥΤ και περιοχών σχετικά υποβαθμισμένων— έγινε τόσο στο θεσμικό κείμενο, όσο και στον συνοδευτικό χάρτη τοπίου.

Πίνακας 1 Συνθετική αξιολόγηση του υποβαθμισμένου νησιωτικού τοπίου στα ΠΧΠ. Ιδία επεξεργασία.

ΠΧΠ	ΙΖΥΤ ενδεικτική οριοθέτηση (Κ Χ)	Περιοχές σχετικά υποβαθμισμένες (Κ Χ)	Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ζώνης (ν, ---)	Παράγοντες υποβάθμισης (ν, ---)	Γενικά μέτρα (ν, ---)	Μέτρα ανά ζώνη (ν, ---)
Ιόνιοι νήσοι	Κ Χ	Κ Χ	ν	ν	ν	ν
Βόρειο Αιγαίο	Κ Χ	Κ	ν	ν	ν	---
Κρήτη	Κ Χ		---	ν	ν	---
Νότιο Αιγαίο	Κ Χ	Χ	---	ν	ν	---
ΑΜΘ	Κ Χ	Χ	ν	ν	ν	ν
Στερεά Ελλάδα	Κ Χ	---	ν	ν	ν	---

Σημ.: Κ = κείμενο, Χ = χάρτης, ν = αναφορά, --- = μη αναφορά

ΠΧΠ ΑΜΘ: εξέταση ως προς τα νησιά της Θάσου-Σαμοθράκης

ΠΧΠ Στερεάς Ελλάδας: εξέταση ως προς τα νησιά της Εύβοιας-Σκύρου

Η συγκριτική συνθετική αξιολόγηση σύμφωνα με τον Πίνακα 1 δείχνει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των εξεταζόμενων ΠΧΠ του νησιωτικού χώρου καθορίζει ενδεικτικά ΙΖΥΤ στον χάρτη ή και στο κείμενο του ΦΕΚ. Πέραν των ζωνών αυτών, σε κάποια ΠΧΠ καταγράφονται και λοιπές περιοχές δραστηριοτήτων που επηρεάζουν το τοπίο. Η καταγραφή και η οριοθέτηση των σχετικά υποβαθμισμένων περιοχών παρουσιάζει μερική διακύμανση στο σύνολο του εξεταζόμενου πλαισίου. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ΙΖΥΤ σημειώνονται στα μισά από τα εξεταζόμενα ΠΧΠ ή προκύπτουν έμμεσα από τη χαρτογραφική απεικόνιση. Οι παράγοντες υποβάθμισης καταγράφονται από το σύνολο

των ΠΧΠ σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Γενικές κατευθύνσεις και μέτρα δίνονται από όλα τα εξεταζόμενα ΠΧΠ. Μεγάλο έλλειμμα καταγράφεται στη διατύπωση κατευθύνσεων / μέτρων / δράσεων ανά ΙΥΖΤ, καθώς μόνο δύο από τα εξεταζόμενα ΠΧΠ δίνουν ειδικές κατευθύνσεις διαχείρισης ανά ζώνη υποβαθμισμένου τοπίου.

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από την αξιολόγηση των πολιτικών, των κατευθύνσεων και μέτρων της προτεινόμενης διαχείρισης του τοπίου και αντιμετώπισης των υποβαθμισμένων τοπίων στο σύνολο των εξεταζόμενων ΠΧΠ, καταγραφθέντα και επεξεργασθέντα κατά κατηγορίες στη βάση του χαρακτήρα τους και της κανονιστικής πυκνότητας δείχνουν ότι:

- Για τις παράκτιες νησιωτικές περιοχές με υψηλή επισκεψιμότητα και με ανατροπή του τοπίου ή/και άναρχη δόμηση δίνονται κατευθύνσεις πολεοδομικού χαρακτήρα και αρχιτεκτονικού–μορφολογικού χαρακτήρα για την εφαρμογή τους στον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό.
- Διατάξεις υψηλής κανονιστικής πυκνότητας από το επίπεδο του περιφερειακού χωροταξικού σχεδιασμού δίνονται σε ένα μόνο ΠΧΠ και αφορούν στη θέσπιση μορφολογικών κανόνων για την κατασκευή των κτηρίων σε σχέση με την κορυφογραμμή.
- Δίνονται, επίσης, κάποιες κατευθύνσεις που άπτονται των τομεακών αναπτυξιακών πολιτικών. Ειδικότερα, για τις περιοχές άσκησης παραγωγικών δραστηριοτήτων πρωτογενούς τομέα δίνονται κατευθύνσεις πολεοδομικού χαρακτήρα για την εφαρμογή τους στον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό. Για τις περιοχές με εξορύξεις / λατομικές δραστηριότητες παρέχονται γενικού τύπου συστάσεις. Για τις περιοχές με εγκαταστάσεις ΑΠΕ και δίκτυα υποδομών δίνονται γενικές οδηγίες για την καλύτερη ένταξη αυτών και γενικές προτάσεις διαφορετικής τεχνικής αναπτυξιακής ανάπτυξης και σχεδιασμού τους.

Η εκτίμηση της προσέγγισης για το τοπίο με βάση τις εξεταζόμενες παραμέτρους από το σύνολο των ερευνώμενων ΠΧΠ αναδεικνύει τα συνολικά συμπεράσματα και εγείρει θέματα συζήτησης.

6. Συμπεράσματα–συζήτηση

Είναι πλέον ευρέως αποδεκτή η σημασία του τοπίου στην κοινωνική και ατομική ευημερία, και ως εκ τούτου η προστασία του και η διαχείρισή του πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα για τον σχεδιασμό. Η σύγχρονη θεώρηση για τη συστηματική διευθέτηση ζητημάτων για το τοπίο απαιτεί την ενσωμάτωση μηχανισμών και πρακτικών σχεδιασμού και αποκατάστασης, ικανών να εξασφαλίσουν την άρτια διαχείριση για όλους τους τύπους του τοπίου και όχι μόνο για τα τοπία αξίας. Πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα, δηλαδή, η διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς συνολικότερα, διασφαλίζοντας δράσεις για την ομαλή ένταξη των σύγχρονων κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών στο τοπίο.

Στο πλαίσιο αυτό, η πρώτη προσπάθεια ενσωμάτωσης του τοπίου στον αναθεωρημένο περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό αποτελεί επιλογή προς τη σωστή κατεύθυνση, παρά τα ζητήματα που αδιαμφισβήτητα μπορεί να θεωρήσουμε ότι προκύπτουν σε μεθοδολογικό επίπεδο και σε επίπεδο εφαρμογής. Τα ΠΧΠ αποτελούν το βασικό επίπεδο χωρικού σχεδιασμού της αναπτυξιακής διαδικασίας της χώρας. Στο επίπεδο της Περιφέρειας προσδιορίζονται οι κύριες κατευθύνσεις για την ανασυγκρότηση των οικονομικών, κοινωνικών δομών και σχέσεων και οι άξονες για την προστασία του περιβάλλοντος. Η ενσωμάτωση της προβληματικής του τοπίου με διακριτούς όρους στον περιφερειακό σχεδιασμό, αποτελεί μια ευκαιρία για τη διασφάλιση της άρτιας διαχείρισης και προστασίας του.

Η πρώτη προσέγγιση εφαρμογής της θεσμικής κατοχύρωσης της χωρικής πολιτικής για το υποβαθμισμένο νησιωτικό τοπίο στο πλαίσιο των ΠΧΠ δίνει σημαντικά στοιχεία για τις ΙΥΖΤ, τις λοιπές περιοχές που οι παραγωγικές δραστηριότητες επηρεάζουν αρνητικά το τοπίο, τους κύριους παράγοντες υποβάθμισης, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς και κατευθυντήρια στην πλειονότητα μέτρα για τη διαχείριση αυτών με πρόληψη και αποκατάσταση. Η καταγραφή των πεδίων αυτών θα συμβάλει στη βελτίωση ή και ανάταξη των υποβαθμισμένων τοπίων για την επίτευξη του στόχου της αειφορίας των νησιωτικών ελληνικών τοπίων.

Με βάση τις πολιτικές, τις κατευθύνσεις και τα μέτρα φαίνεται πως στις μικρές κλίμακες παρουσιάζεται μεγαλύτερη ωριμότητα όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε. Η προσέγγιση στις κατευθύνσεις και στα μέτρα πολεοδομικού και οικιστικού χαρακτήρα αποτελεί το πεδίο στο οποίο εστιάζεται η πλειονότητα των προτάσεων των ΠΧΠ για την αποκατάσταση των ΙΥΖΤ που έχουν προσδιοριστεί.

Στην πολιτική και στις κατευθύνσεις χωροταξικού ή και τομεακής πολιτικής, όμως, που αφορούν στις μεγάλες κλίμακες του χώρου για την υπαίθρο χώρα, εντοπίζεται μερική «αμηχανία». Υπάρχει δυσκολία στην προσέγγιση των κατευθύνσεων/πολιτικών εκεί όπου εμπλέκονται άλλες αναπτυξιακές πολιτικές, εκεί που συμπλέκονται με άλλα προγραμματικά/αναπτυξιακά σχέδια. Στο πλαίσιο των ΠΧΠ, στην προσέγγιση του τοπίου, αναδεικνύεται η δυσκολία στην συνάρθρωση μεταξύ του αναπτυξιακού και του χωρικού σχεδιασμού, ζήτημα το οποίο αποτελεί θεμελιώδη παθογένεια του συστήματος σχεδιασμού. Η ανωριμότητα στο θέμα των πολιτικών των χωροταξικών κατευθύνσεων, με την εμπλοκή άλλων πολιτικών, δημιουργεί μερική ασάφεια στον τρόπο υλοποίησης αυτών αλλά και σύνθετη πολυπλοκότητα στην υλοποίηση της χωρικής πολιτικής, προσκρούοντας τελικά στην υλοποίησή της.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η ένταξη του τοπίου στον χωρικό σχεδιασμό αποτελεί μια σωστή επιλογή. Η καταγραφή σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό των υποβαθμισμένων νησιωτικών τοπίων σε περιφερειακό χωροταξικό επίπεδο, των αιτιών υποβάθμισης και των κατευθύνσεων, μέτρων και δράσεων για την αποκατάσταση, προστασία και ανάταξη αυτών είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα. Μένουν, όμως, ακόμα βήματα για την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των υποβαθμισμένων τοπίων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Γουργιώτης, Α. & Τσιλιμίγκας, Γ. (2011) «Η νέα ταυτότητα του ελληνικού τοπίου: μηχανισμοί και εργαλεία για την διαχείρισή του». Στο: Κ. Ρόντος (επιμ.) *Θέματα περιφερειακού σχεδιασμού και χωρικής ανάλυσης: μέθοδοι, εργαλεία, και συστήματα υποστήριξης*. Αθήνα: Γ. Μπένος, 265-290.
- Κομνηνού, Ε., Γουργιώτης, Α. & Σαπουνάκης, Α. (2021) «Ένταξη μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων στο εξωαστικό τοπίο: ελληνική εμπειρία και προκλήσεις για το μέλλον». *Αειχώρος*, 33, 82-115.
- Στεφανή, Φ. (1988), *Αγροτουρισμός και ανάδειξη φυσικού περιβάλλοντος ευρύτερης περιοχής Καρπενησίου*. Διπλωματική εργασία. Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Τμήμα Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Τσιλιμίγκας, Γ. & Γουργιώτης, Α. (2014) «Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού». *Αειχώρος*, 19, 24-37.

Θεσμικά κείμενα

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, 176/20.10.2000.
- ΚΥΑ 24208 «Έγκριση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 1138/Β/11.06.2009.
- ΚΥΑ 49828 «Έγκριση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού». *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 2464/Β/03.12.2008.
- ΚΥΑ 67659 «Έγκριση τροποποίησης ειδικού χωροταξικού πλαισίου και αιεφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 3155/Β/9.12.2013.
- ΥΑ 10106 «Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης (προδιαγραφές μελετών αξιολόγησης – αναθεώρησης – εξειδίκευσης περιφερειακών πλαισίων». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 45/ΤΑΑΠΘ/17.03.2011.

- ΥΑ 42284 «Έγκριση αναθεώρησης του περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 260/ΑΑΠ/8.11.2017.
- ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/4659/57 «Έγκριση αναθεώρησης του περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων και περιβαλλοντική έγκριση αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 16/ΑΑΠ/05.2.2019.
- ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/28990/358 «Έγκριση αναθεώρησης του περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και περιβαλλοντική έγκριση αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 181/Δ/16.4.2019.
- ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/68605/1092 «Έγκριση αναθεώρησης του περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης και περιβαλλοντική έγκριση αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 248/ΑΑΠ/25.10.2018.
- ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ 76104/1176 «Έγκριση αναθεώρησης του περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και περιβαλλοντική έγκριση αυτού». *Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, 299/ΑΑΠ/14.12.2018.
- ΥΠΕΝ (2021) *Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του περιφερειακού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου*. Φάση Β', στάδιο β2. Εισηγητική έκθεση και Σχέδιο ΥΑ, τεύχος ΙΙ.

Ξένη

- Bavoux, J.-J. & Bavoux, D., (1998) *Géographie humaine des littoraux maritimes*. Paris: Armand Colin.
- Derdemezi, E.-T., Tsilimigkas, G. & Kizos, T. (2021) "Mining activity and island landscape issues: evidence from Cyclades islands, Greece". *European Planning Studies*, 30(2), 384-404.
- Committee of the European Union (2007) *Announcement of the Committee: Report to the European Parliament and Council: evaluation of the holistic management approach of coastal areas in Europe*. 07.06.2007 COM (2007) 307.
- Kizos, T., Tsilimigkas, G. & Karampela, S. (2017) "What drives built-up area expansion on islands? Using soil sealing indicators to estimate built-up area patterns on Aegean islands, Greece". *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 108(6), 836-853.

- Kiousopoulos, I. & Stathakis, D. (2009) "Charting sea visibility along coastal areas in the context of coastality". *24th International Cartography Conference*. Chile, 15-21 November.
- Spilanis, I., Kizos, T., Koulouri, M., Vakoufaris, H. & Gatsis, I. (2009) "Monitoring sustainability in insular areas". *Ecological Indicators*, 9, 179-187.
- Spilanis, I., Kizos, T. & Paraskevi, P. (2012) "Accessibility of peripheral regions: evidence from Aegean Islands (Greece)". *Island Studies Journal*, 7(2), 2012, 199-214.
- Tsilimigkas, G. & Derdemezi, E. (2020b) "Unregulated built up area expansion on Santorini island, Greece". *European Planning Studies*, 28 (9), 1790-1811.
- Tsilimigkas, G., Kizos, T. & Karampela, S. (2014) "Built-up area expansion assessment via soil sealing pattern evaluation: evidence from the North & South Aegean islands". *Conference Socio-Economic Sustainability, Regional Development and Spatial Planning: European and International Dimensions & Perspectives*. Mytilene, Lesvos, 4-7 July.
- Tsilimigkas, G., Pafi, M. & Gourgiotis, A. (2018) "Coastal landscape and the Greek spatial planning: evidence from windpower in the South Aegean islands". *Journal of Coastal Conservation*, 22(6), 1129-1142.

Στεφανή Φωτεινή
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
email: efistefani1@gmail.com

Τσιλιμίγκας Γεώργιος
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
email: gtsil@geo.aegean.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημήτρης Καλλιώρας
Ευάγγελος Ασπρογέρακας
Νικόλαος Γαβανάς
Ανέστης Γουργιώτης
Νικόλαος Τριανταφυλλόπουλος

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ελένη Ανδρικοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Πασχάλης Αρβανιτίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Παναγιώτης Αρτελάρης – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Σοφία Αυγερινού-Κολώνια – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Αθηνά Βιτοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γιώργος Βλόντζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Νικολός Βογιαζίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Γεωργία Γεμενετζή – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Ηλίας Γεωργαντάς – Πανεπιστήμιο Κρήτης
Αθηνά Γιαννακού – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Σπύρος Γκολφινόπουλος – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Άσπα Γοσποδίνη – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δημήτρης Γούσιος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πάυλος-Μαρίνος Δελλαδέτσιμας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Αλέξης Δέφνερ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δέσποινα Διμέλλη – Πολυτεχνείο Κρήτης
Ασπασία Ευθυμιάδου – Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»
Μιχάλης Ζουμπουλάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Ελισάβετ Θωίδου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γιώργος Κανδύλης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Νικόλαος-Γεώργιος Καραχάλης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Κώστας Καρτάλης – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γρηγόρης Καυκαλάς – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ειρήνη Κλαμπατσέα – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Χάρης Κοκκώσης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Παναγιώτης Κοσμόπουλος – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Βύρων Κοτζαμάνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Χρήστος Κουσιδώνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αλέξανδρος-Φαίδων Λαγόπουλος – Ακαδημία Αθηνών & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κώστας Λαλένης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Λόης Λαμπριανίδης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λίλα Λεοντίδου – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Πάυλος Λουκάκης – Πάντειο Πανεπιστήμιο
Θωμάς Μαλούτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δημήτρης Μέλισσας – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Αγγελική Μενεγάκη – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Θεόδωρος Μεταξάς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κώστας Μπαγινέτας – Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος
Νίκος Μπάτης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Ηλίας Μπεριάτος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κώστας Μωραΐτης – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σπύρος Νιαβής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μαρί-Νοέλ Ντυκέν – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δημήτρης Οικονόμου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Απόστολος Παπαγιαννάκης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Κωνσταντίνος Περάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Γιώργος Πετράκος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μάγδα Πιτσιάβα-Λατινοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Σεραφείμ Πολύζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αντώνης Ροβολής – Πάντειο Πανεπιστήμιο
Νίκος Σαμαράς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Άρης Σαπουνάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κώστας Σερράος – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Παντολέων (Παντελής) Σκάγιαννης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Σοφία Σκορδίλη – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Νίκος Σουλιώτης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Δημήτρης Σταθάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αναστασία Τασοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πάρις Τσάρτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Γιώργος Τσιλιμίκας – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Δημήτρης Τσιώτας – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δημήτρης Φουτάκης – Διεθνές Πανεπιστήμιο
Γιώργος Φωτόπουλος – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Μάριος Χαϊνταρλής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Όλγα Χριστοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Μανώλης Χριστοφάκης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Γιάννης Ψυχάρης – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE

36

ΕΤΟΣ
YEAR

2023

- Πρέζα Ελισάβετ, Ασπρογέρακας Ευάγγελος** 5
Η ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής 2014-2020: η περίπτωση της Ελλάδας
- Γουργιώτης Ανέστης, Σαραντάκου Ευθυμία, Στεφανή Φωτεινή, Χαϊνταρλής Μάριος** 42
Χωρικός σχεδιασμός και τουριστική επιχειρηματικότητα: η περίπτωση των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων
- Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος** 63
Το ζήτημα της ενσωμάτωσης της πολιτικής για την ενέργεια στην πολιτική αστικών αναπλάσεων στην Ελλάδα
- Αντωνοπούλου Αγγελική** 86
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιων αστικών τόπων: μελέτη περίπτωσης: η παράκτια Ελευσίνα

ISSN: 1109-5008

e-ISSN: 2944-9847

www.aeihoros.gr